

ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ СПИРТОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

Проаналізовано особливості формування оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК, запропоновано основні напрямки оптимізації структури джерел формування оборотних засобів.

Ключові слова: оборотний капітал, оборотні засоби, платоспроможність, сталі пасиви.

Проанализированы особенности формирования оборотных средств предприятий спиртопродуктового подкомплекса АПК, предложены основные направления оптимизации структуры источников формирования оборотных средств.

Ключевые слова: оборотный капитал, оборотные средства, платежеспособность, постоянные пассивы.

The peculiarities of formation of circulating assets of enterprises of spirit manufacturing enterprises of AIC subcomplex are analyzed, the main directions of optimization of the structure of the source of forming circulating assets are suggested.

Key words: circulating capital, circulating assets, paying capacity, constant liabilities.

Вступ. Розвиток ринкової економіки, умови жорсткої конкуренції, динамічні зміни у зовнішньому середовищі потребують нових підходів до управління підприємством. Важливе місце у системі менеджменту підприємства посідає управління оборотними засобами, від раціонального формування яких залежить не лише платоспроможність, рівень рентабельності підприємства, його фінансова стійкість, а й ефективність усієї його господарської діяльності.

Проблемам формування оборотних засобів підприємств АПК присвячені праці вчених-економістів: І. А. Бланка, І. Ю. Гришовой, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненка, С. П. Панич, І. Є. Януль та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження джерел формування оборотних засобів та теоретичне обґрунтування раціонального співвідношення між власним та позиковим капіталом.

Виклад основного матеріалу. Виникнення категорії джерел оборотних засобів окремі економісти [1, 2] пов'язують з існуванням товарно-грошових відносин і, внаслідок цього, необхідності

функціонування підприємств в умовах ринку, коли вони не просто формують оборотні засоби з певною метою, а рух цих засобів опосередковується їх вартісною формою та вимірюється необхідними для цього фінансовими засобами, які є джерелами їх формування. Тому, якщо оборотні засоби являють собою частину виробничих засобів підприємства, то джерела їх формування виражають загальну вартість засобів у матеріальній та грошовій формах, що інвестуються в оборотні засоби, та характеризують категорію «оборотний капітал».

Формування оборотних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК здійснюється як за рахунок власного, так і позикового капіталу.

В 1996—2007 рр. структура джерел формування оборотних засобів підприємств ВОДО «Поділляспирт» (табл. 1) характеризується надзвичайною деформованістю, що зумовлено скороченням питомої ваги власних та прирівняних до них джерел та підвищенням позикових та залучених джерел їх фінансування. В 1996—1999 рр. оборотні засоби формувались в основному за рахунок власних та прирівняних до них джерел, їх питома вага в структурі джерел фінансування становила 51,6—63,4 %. Однак, починаючи з 2000 р. спостерігається їх поступове скорочення. В 2007 р. частка власних та прирівняних до них джерел у структурі джерел формування оборотних засобів підприємств спиртової галузі Вінницької області становила лише 10,1 %, що на 53,3 % менше, ніж у 1996 р.

Аналіз структури власних та прирівняних до них джерел фінансування оборотних засобів підприємств ВОДО «Поділляспирт» свідчить, що протягом 1996—2003 рр. обсяг власних оборотних коштів підприємств спиртопродуктового підкомплексу Вінницької області зменшився на 28,5 %, а в 2004—2007 рр. вони були зовсім відсутні. Враховуючи те, що власний капітал повинен бути основним джерелом формування оборотних засобів, його втрата призвела до зниження фінансової стійкості та платоспроможності підприємств спиртової галузі.

В 1996—1999 рр. основними джерелами формування власних та прирівняних до них джерел були власні оборотні кошти та фонди спеціального призначення. Так, у 1999 р. питома вага цих джерел у структурі власного оборотного капіталу підприємств ВОДО «Поділляспирт» становила 47,1 %.

Фонди спеціального призначення підприємства спиртопродуктового підкомплексу АПК формують за рахунок прибутку, який залишився після розрахунків з бюджетом. В 1996—1999 рр. питома вага коштів спеціального призначення у структурі власних

та порівнянних джерел коливалась у межах 30,5—49,0 %. Починаючи з 2000 року, вони були відсутні, що зумовлено збитковістю підприємств галузі.

Питома вага сталих пасивів у структурі власних оборотних коштів за період, що аналізувався, збільшилась на 4,8 % у 2007 році порівняно з 1996 роком. Це, пов'язано, насамперед, з тим, що через втрату власних оборотних коштів сталі пасиви тривалий час використовувались в обороті підприємств.

Таблиця 1

**ДИНАМІКА СТРУКТУРИ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ
ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ ВОДО «ПОДІЛЛЯСПИРТ», %**

Роки	Власні та порівняні до них джерела					Позикові джерела	Залучені джерела	Разом
	Власні оборотні кошти	Фонди спеціального призначення	Нерозподілений прибуток	Сталі пасиви	Всього			
1996	34,4	25,3	—	3,7	63,4	10,0	26,6	100
1997	26,2	21,0	—	3,2	50,4	14,4	35,2	100
1998	21,0	22,6	—	2,6	46,2	14,2	39,6	100
1999	16,3	15,7	17,5	2,1	51,6	1,5	46,9	100
2000	18,4	—	20,9	1,8	41,1	9,1	49,8	100
2001	15,0	—	22,0	1,8	38,8	12,5	48,7	100
2002	12,2	—	23,0	2,8	38,0	12,2	49,8	100
2003	9,9	—	25,9	2,9	38,7	11,3	50,0	100
2004	—	—	17,9	4,4	22,3	10,8	66,9	100
2005	—	—	23,3	7,9	31,2	9,8	59,0	100
2006	—	—	13,6	7,9	21,5	12,6	65,9	100
2007	—	—	1,6	8,5	10,1	12,0	77,9	100

В 1996—1998 рр. нерозподілений прибуток підприємства ВОДО «Поділляспирт» використовували для збільшення власних оборотних коштів та поповнення фондів спеціального призначення. Однак нерозподілений прибуток використовується не лише для обслуговування операційної діяльності підприємств, а й для фінансування його інвестиційних витрат, тому він не завжди є джерелом формування оборотних засобів.

Питома позикового капіталу в структурі джерел формування оборотних засобів за період, що аналізувався, коливалась у межах 1,5—14,4 %. Це свідчить про низьку зацікавленість банків у кредитуванні підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК.

Вчені-економісти стверджують, що в ринковій економіці процес виробництва зупиняється за відсутності хоча б одного з видів джерел формування оборотних засобів — власних або позичених [2]. Із зменшенням забезпеченості підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК власними та позиковими оборотними коштами збільшується частка залучених джерел їх формування. Протягом 1996—2007 рр. питома вага кредиторської заборгованості в структурі джерел формування оборотних засобів підприємств ВОДО «Поділляспирт» зросла на 51,3 %, а в 2007 році досягла максимального рівня і становила 77,9 %. Така значна частка кредиторської заборгованості зумовлена кризою неплатежів та нестачею оборотних коштів, насамперед, у формі вільних грошових коштів.

Отже, аналіз структури джерел формування оборотних засобів підприємств ВОДО «Поділляспирт» у 1996—2007 рр. характеризується зменшенням питомої ваги власних та притвірених до них джерел та підвищенням залучених джерел їх фінансування. Це свідчить про нераціональну структуру оборотного капіталу підприємств спиртової галузі та зумовлює необхідність оптимізації процесу управління нею.

У сучасній економічній літературі проблеми можливості та необхідності управління структурою оборотного капіталу підприємства широко досліджені та представлені різними точками зору щодо їх вирішення. Прихильники традиційного підходу [3] вважають, що ціна оборотного капіталу безпосередньо залежить від його структури, а отже, існує оптимальна структура, яка виражає таке співвідношення використання власних та позикових засобів, при якому досягається найефективніший взаємозв'язок між доходністю власного та позикового капіталу та максимізується ринкова вартість підприємства. Таким чином, основними критеріями оптимізації структури оборотного капіталу є: достатній рівень доходності та ризику в фінансово-господарській діяльності підприємства, мінімізація середньозваженої вартості капіталу та максимізація ринкової вартості підприємства.

Досить поширеним серед економістів є розгляд доцільності управління структурою оборотного капіталу, виходячи з ціни кожного джерела, що зводить проблему оптимізації структури джерел формування до її впливу на ринкову вартість підприємства [4]. Згідно гіпотези американських економістів М. Міллера та Ф. Модільяні немає необхідності керувати структурою оборотного капіталу підприємства, оскільки зростання частки позикових коштів спричиняє адекватне зниження ринкової вартості власних коштів, тобто ринкова ціна підприємства не зміниться [5]. Основним недоліком цієї теорії є те, що вона не враховує реальних

умов фінансового ринку. На думку В. В. Бочарова [6], критерієм оптимальності співвідношення між власним та позиковим капіталом у загальному обсязі джерел формування оборотних засобів повинна бути максимізація ефективності функціонування власного капіталу підприємства. Він вважає, що збільшувати його частину вигідно лише тоді, коли рентабельність авансованого капіталу вища від позикового відсотка. Тому залучення позикового капіталу є економічно доцільним лише за умови, якщо воно забезпечує зростання рентабельності власного капіталу.

Враховуючи це, окремі економісти вважають, що найраціональнішою для підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК є така структура джерел формування оборотних засобів, коли власним капіталом покривається постійна потреба в оборотних засобах, а тимчасові потреби, пов'язані з накопиченням окремих елементів оборотних засобів понад норматив, — за рахунок кредитів (позикового капіталу). Основою для їх розмежування має бути сукупний норматив оборотних засобів [1, 7].

Висновки. Отже, потребує вдосконалення фінансове забезпечення підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК через поліпшення структури його оборотного капіталу, спрямоване на збільшення власних джерел фінансування (відповідно до встановленого нормативу оборотних засобів), обґрунтоване залучення позикового капіталу, підтримання оптимальних пропорцій між власними та позиковими джерелами фінансування, яке забезпечує запланований обсяг виробництва та збуту продукції, необхідний рівень рентабельності функціонування оборотних засобів та платоспроможності підприємства.

Література

1. *Гудзь О. Є.* Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: Монографія. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 578 с.
 2. *Бланк И. А.* Управление активами и капиталом предприятий. — К.: Эльга, 2003. — 446 с.
 3. *Ковалёв В. В.* Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчётности. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 512 с.
 4. *Росс С., Вестерфилд Р., Джордан Б.* Основы корпоративных финансов / Пер. с англ. — М.: Лаборатория базовых знаний, 2000. — 875 с.
 5. *Коласс Б.* Управление финансовой деятельностью предприятия: проблемы, концепции, методы. — М.: Финансы: ЮНИТИ, 1997. — 576 с.
 6. *Бочаров В. В.* Современный финансовый менеджмент. — СПб.: Питер, 2006 — 464 с.
 7. *Гришова І. М.* Оборотні засоби молокопереробних підприємств / За ред. академіка УААН М. Я. Дем'яненка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 188 с.
- Стаття надійшла до редакції 12.04.2010 р.